

Posudek habilitační práce

Martina ADAMA:

Presentation Sentences and English Presentation Verbs at the Syntactic-Semantic Interface

Předložený habilitační spis je zaměřen na dvě, spolu těsně související, témata: v obecnější rovině jde o rozbor jednoho z aspektů aktuálního členění věty zavedeného Janem Firbasem, totiž tzv. prezentační stupnice (v některých pracích, hlavně z dřívějšího období, nazývané vstup na scénu a spojené s tzv. kulisou), a specificky pak o podrobnou syntakticko-sémantickou analýzu sloves, které se v prezentačních strukturách vyskytují. Pokud jde o první z uvedených témat, autor se plně opírá a důkladně zdůvodňuje nutnost zavedení rozlišování prezentační hierarchie (Presentational Scale) od hierarchie kvalifikující či kvalitativní (Quality Scale) zavedené Janem Firbasem v jeho teorii funkční větné perspektivy, ve druhé části, kterou považuji za originální přínos habilitanta, vychází z velké části z obecně přijímané klasifikace anglických sloves představené Levinovou (1993), ovšem tato klasifikace mu slouží jen jako jakýsi opěrný bod a vlastním rozbohem dochází k soupisu anglických sloves, které se podle jeho názoru mohou vyskytovat v prezentační hierarchii, a charakterizuje jejich syntaktické a sémantické vlastnosti.

Svůj rozbor habilitant opírá o materiál ze dvou žánrů, totiž narativního (dvě novely) a biblických textů. Tento materiál mu umožňuje ukázat i to, jak se ve sledovaném aspektu aktuálního členění odrážejí žánrové rozdíly.

Ráda předesílám, že jde o habilitační spis velmi důkladný, prokazující jednak habilitantovu erudici tak i jeho velmi odpovědný a poučený přístup ke studiu empirického materiálu, k jeho analýze a k vyvození závěrů této analýzy. Moje připomínky, které uvádím níže, se týkají jednotlivostí, nikoli podstaty práce. Také moje otázky sledují získat podrobnější informaci o východiscích či poznátcích, které autor prezentuje, a nikterak neovlivňují moje vysoké hodnocení předloženého spisu.

1. Poznámky o povrchové a hloubkové struktuře (odd. 2.5.1) nejsou přesné: Chomsky nezavádí tuto distinkci v Syntaktických strukturách z r. 1957, ale až později, explicitně a podrobně pak v knize *Aspects of the Theory of Syntax* z r. 1965. Taky není přesné tvrzení, že Chomsky tuto distinkci zavádí z technických důvodů (pozn. 30), jde spíše o reflexi poznání (i zásluhou jeho žáků, např. G. Lakoffa, P. Postal, J.J. Katze, J. McCawleyho a dalších), že ve formálním, explicitním popisu jazyka je třeba vzít v úvahu i aspekty sémantické (na rozdíl od původního amerického deskriptivismu). Zůstává ovšem otázka, zda skutečně při popisu aktuálního členění jde o další, hlubší rovinu, jak soudí autor: pražská teorie aktuálního členění (TFA) předpokládá a dokládá přesvědčivými argumenty, že popis aktuálního členění patří na rovinu hloubkové struktury. Z tohoto hlediska by pro věty (2a) a (2b) bylo třeba počítat se dvěma různými hloubkovými strukturami. Je škoda, že mezi odkazy na pojem

hloubkového slovosledu chybí odkazy právě na tuto teorii, pro niž pojem hloubkového slovosledu je centrální. (Poznámka na okraj: podobně chybí odkaz na Mathesia při uvádění pojmu výpovědní dynamičnosti, str. 44 a není zcela přesný odkaz na práci Hajičová-Vrbová na str. 50: v této práci nejde o délku „retrievability span“, ale uplatňují se kritéria jiná, jako je např. pozice daného prvku v aktuálním členění předchozí věty nebo vět). Autorovo užití termínu *deep structure* na str. 115 se zdá být náhodné.

2. Autor oprávněně věnuje v úvodním textu pozornost intonaci, ale ve výkladu jednotlivých příkladů jakoby intonaci nebral v úvahu. Domnívám se, že analýza příkladů by pak vyzněla plastičtěji., např. v. 12, str. 71b – IC na *HILL*, , podobně konstatování na str. 77 o postavení příslovecných určení na konci věty, věta (27) na str. 78 (možné IC na *ahead*), př. 143 až 149, i jinde. Na těchto místech by prospělo srovnání s češtinou, tedy s umístěním daného prvku ve slovosledu české věty (překlady), ke konci práce už taková srovnání jsou častější a na místě (např. na str. 148). Není jasné, proč ve větě 149b je zájmeno *it* považováno za rematické, stejně tak zájmeno *him* ve větě 195a (je tištěno tučně). Předpokládá se na těchto slovech IC?

V úvodním výkladu o intonaci nerozumím formulaci: „ ... *so even the theme can bear the highest degree of CD*“. Snad spíš jde o člen na první pozici věty, který – obvykle – bývá tématem, ale intonace právě takové hodnocení překrývá (str. 57).

3. Autor se mýlí, když soudí, že v pražské teorii TFA jde o výhradně bipartitní přístup. V této teorii se pracuje s distinkcí kontextové zapojenosti jako primární opozicí, na jejímž základě lze odvodit členění věty na základ a ohnisko. Vedle toho se pracuje s hloubkovým slovosledem, tedy s vícevrstevnatou stupnicí. Na rozdíl od Firbasova přístupu nepovažujeme za sémanticky relevantní vyčleňovat transit jako zvláštní kategorii (vedle základu a ohniska), ale stejně jako on se domníváme, že sloveso obvykle stojí na hranici mezi základem a ohniskem. (str. 67)

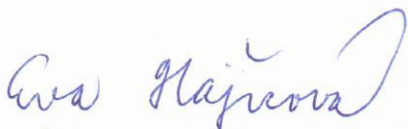
4. Není jasná formulace na str. 81: ... *in Czech the FSP linearity principle represents the leading power governing the syntax of sentences* – autor zřejmě chápe slovosled za součást syntaxe české věty, ale proč *leading power*? Poněkud nešikovná je i formulace na str. 95: *Dušková, in accordance with my findings ...* : spíš autorovy nálezy jsou ve shodě s výrokem Duškové (1998) a ne naopak. Pokud jde o jednotlivé formulace, považují za nevhodné v empirické vědě používat termínu „*prove*“ (str. 200); v lingvistice můžeme hypotézy vyvracet nebo podporovat (dokládat, ilustrovat, atd.), ale nikoli dokazovat.

5. Pojem „*presentational potential of the verb*“ se mi jeví jako velmi široce chápaný, v podstatě téměř každé sloveso lze takto chápat (to dosvědčuje i soupis takových sloves vyskytujících se v autorově materiálu). Bylo by zajímavé, kdyby se autor vypořádal s argumentací prací z okruhu TFA týkající se tzv. vstupu na scénu, viz např. Sgall a kol. 1980, str. 40 a násl. a tam citovaná práce Benešové (charakteristické pro tuto diskusi jsou její příklady jako *Pod oknem rostou růže vs. Růže rostou pod oknem*, s IC vždy na konci věty).

6. Pro čtenáře by bylo užitečné, aby na začátku příslušné obecné kapitoly byly vždy typy a podtypy stručně vyjmenovány, dříve než se přejde k jejich podrobnému rozboru; podobně u subtypů a typů v kap. 5.2.1 a dále není jasné, jak se mají k typům v kapitole předcházející.

Předcházející poznámky a upozornění však nijak nesnižují hodnotu předkládané habilitační práce. Zdůrazňuji, že ji považuji za velmi cenný příspěvek k diskusi o informační struktuře věty obecně a v angličtině zvláště, že oceňuji, že autor do zkoumaného materiálu zahrnuje texty dvou různých žánrů a rozdíly mezi nimi pozoruje a komentuje, že autor s rozmyslem a střídavě přihlíží k frekvenčním údajům, ale zároveň si je vědom, že jeho materiál může být jen vodítkem k analýze a tyto frekvenční charakteristiky nepřeceňuje. Také velkou pozornost věnovanou lexikálně-sémantickým charakteristikám považuji pro zkoumání aktuálního členění za velmi přínosnou.

Závěrem mohu konstatovat, že předložený habilitační spis splňuje veškeré přísné požadavky na habilitační práci kladené a vřele doporučuji práci jako podklad pro habilitaci přijmout.

Prof. PhDr. Eva Hajičová, DrSc

MFF UK v Praze

V Praze 30. června 2013